ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

Факультет романо-германської філології

Кафедра німецької філології

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
на тему:

«Специфіка колірних позначень на різних етапах розвитку німецької мови» «Zur Spezifik der Farbbezeichnungen in unterschiedlichen Entwicklungsphasen der deutschen Sprache»

Виконала здобувачка заочно форми навчання
спеціальності 035.043 Германські мови та літератури
(переклад включно), перша — німецька
Освітня програма: Германські мови та літератури
(переклад включно), перша — німецька
Сікорська Емілія Романівна

Науковий керівник: к. філол. н., доц. Івницька Ю.В.

Рецензент: к. філол. н., доц. Савранчук І.П.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
німецької філології
№ ___ від ____.____. 20___ р.

Завідувач кафедри

_____ Сергій БОГУСЛАВСЬКИЙ
(підпис) (ім'я, прізвище)

Захищено на засіданні ЕК № 3
протокол № __від ____.____.20___ р.

Оцінка_____/___ ___/_____
(за національною шкалою/шкалою ECTS/ бали)

Голова ЕК
_____ Сергій БОГУСЛАВСЬКИЙ
(підпис) (ім'я, прізвище)

Одеса 2025

ЗМІСТ

Вступ…..……4
РОЗДІЛ 1. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ГРУПА КОЛЬОРІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ
1.1. Кольоропозначення як об’єкт лінгвістичного аналізу: основні підходи та концепції……...6
1.2. Кольоропозначення у фольклорі та культурній традиції……...9
1.3. Кольоропозначення як об’єкт історико-лінгвістичного аналізу……..11
Висновки до розділу 1……13
РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА КОЛІРНИХ ПОЗНАЧЕНЬ У СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ МОВІ
2.1. Основні етапи історичного розвитку німецької мови……...16
2.2. Середньоверхньонімецький період як етап формування системи кольоропозначень……...18
2.3. Семантика та функціонування окремих колоронімів у середньоверхньонімецькій мові
2.3.1. Колоронім *rot* у середньоверхньонімецькій мові……...20
2.3.2. Колоронім *gelb* у середньоверхньонімецькій мові…….22
2.3.3. Колоронім *grün* у середньоверхньонімецькій мові……24
2.3.4. Колоронім *blau* у середньоверхньонімецькій мові……26
2.3.5. Колороніми *weiß* і *schwarz* у середньоверхньонімецькій мові……..27
2.3.6. Колоронім *grau* у середньоверхньонімецькій мові……30
Висновки до розділу 2……...33
РОЗДІЛ 3. КОЛЬОРОПОЗНАЧЕННЯ В РАННЬОНОВОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ ТА СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

3.1. Ранньонововерхньонімецький період як етап стабілізації системи кольоропозначень ……..36
3.2. Кольоропозначення у сучасній німецькій мові: семантична диференціація та дискурсивне функціонування……37
3.3. Дискурс моди як простір інновацій у системі кольоропозначень сучасної німецької мови……39
Висновки до розділу 3……....42
Висновки…….44
Резюме…….47
Zusammenfassung……49
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ……51

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена зростаючим інтересом сучасної лінгвістики до проблем мовної категоризації світу, зокрема до способів вербалізації сенсорного досвіду людини. Одним із базових каналів пізнання дійсності є зорове сприйняття, у межах якого колір виступає універсальною, але водночас культурно та історично варіативною ознакою об’єктів навколишнього світу. Мовні засоби позначення кольору відображають не лише фізичні параметри спектра, а й складні когнітивні, культурні та символічні процеси, що формуються впродовж історичного розвитку мовної спільноти.

Особливої наукової ваги набуває вивчення колірних позначень у діахронічному аспекті, оскільки еволюція колоронімів дає змогу простежити зміни в мовній картині світу, у системі цінностей та у способах концептуалізації реальності. Німецька мова, що має тривалу письмову традицію та чітко окреслені історичні етапи розвитку, становить репрезентативний матеріал для аналізу формування, трансформації та функціонування лексики кольоропозначень. Порівняльне дослідження середньоверхньонімецького, ранньонововерхньонімецького та сучасного періодів дозволяє виявити як стабільні елементи системи колоронімів, так і динамічні зміни, зумовлені соціокультурними та комунікативними чинниками.

Актуальність роботи також визначається недостатньою систематизованістю досліджень, присвячених комплексному аналізу німецьких кольоропозначень у поєднанні історичного, семантичного та функціонального підходів. Попри наявність значної кількості праць, присвячених окремим аспектам колірної лексики, питання еволюції колоронімів у взаємозв’язку з розвитком мовної системи та зміною сфер їх уживання, зокрема у сучасному дискурсі моди, потребує подальшого наукового осмислення.

Метою дослідження є виявлення особливостей формування, розвитку та функціонування лексики кольоропозначень у німецькій мові на різних

історичних етапах її розвитку, а також встановлення закономірностей семантичних і функціональних змін колоронімів у діахронічному та синхронічному вимірах.

Для досягнення поставленої мети в роботі передбачено розв'язання таких завдань: проаналізувати основні теоретичні підходи до вивчення лексики кольоропозначень у сучасній лінгвістиці; охарактеризувати склад і структурну організацію лексико-семантичної групи колоронімів у німецькій мові; простежити особливості функціонування назв кольорів у середньоверхньонімецький період; виявити основні семантичні трансформації колірних позначень у процесі історичного розвитку німецької мови; визначити специфіку вживання колоронімів у сучасній німецькій мові, зокрема в дискурсі модної індустрії; узагальнити отримані результати та окреслити провідні тенденції розвитку німецької лексики кольоропозначень.

Об'єктом дослідження є колірна лексика німецької мови як складова її лексико-семантичної системи.

Предметом дослідження є семантичні, історичні та функціональні особливості колірних позначень у німецькій мові на різних етапах її розвитку, а також закономірності їх трансформації та використання в різних типах дискурсу.

Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, у яких послідовно розглядаються теоретичні засади вивчення лексики кольоропозначень, історичні етапи розвитку німецької мови та специфіка функціонування назв кольорів у середньоверхньонімецький, ранньонововерхньонімецький та сучасний періоди, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ГРУПА КОЛЬОРІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

1.1. Кольоропозначення як об’єкт лінгвістичного аналізу: основні підходи та концепції

У сучасній лінгвістиці проблема кольоропозначень розглядається в межах загальної теорії мовної категоризації дійсності, оскільки лексика кольору відображає фундаментальні механізми взаємодії між перцептивним досвідом людини та мовними засобами його осмислення. Колір як ознака об’єктів навколишнього світу фіксується у свідомості на основі фізіологічних процесів зорового сприйняття, однак його вербалізація у мові зумовлюється не лише біологічними, але й когнітивними та культурними чинниками. Саме ця багаторівнева природа колірних позначень визначає їхню значущість для лінгвістичних досліджень і пояснює міждисциплінарний характер сучасних підходів до їх аналізу (Berlin, Kay, 1969, p. 1–7).

Одним із провідних напрямів вивчення кольоропозначень є типологічний підхід, закладений у класичній праці Б. Берліна та П. Кея «Basic Color Terms: Their Universality and Evolution». У межах цього підходу автори обґрунтували ідею універсальних закономірностей формування базових назв кольорів у мовах світу та довели, що поява колоронімів підпорядковується ієрархічній послідовності, пов’язаній із розвитком мовної системи та зростанням комунікативних потреб мовної спільноти (Berlin, Kay, 1969, p. 16–21). Імпліцитно ці положення свідчать про те, що система кольоропозначень не є довільною, а формується відповідно до певних когнітивних і функціональних принципів, що зумовило широке застосування типологічної моделі у зіставних дослідженнях германських мов, зокрема німецької.

У межах семантичного підходу назви кольорів розглядаються як багатозначні лексичні одиниці, семантична структура яких охоплює як первинне колірне значення, так і розгалужену систему вторинних переносних значень. У

процесі історичного розвитку мови колороніми активно залучаються до метафоричних і метонімічних перенесень, унаслідок чого вони набувають оцінних, емоційних і символічних відтінків. Така семантична еволюція пояснює широку функціональну реалізацію назв кольорів у різних стилях і типах дискурсу. Як підкреслює А. Вежбицька, значення колоронімів формується не лише на основі зорового досвіду, але й через культурно зумовлені концептуальні моделі, що закріплюються у мовній свідомості носіїв мови (Wierzbicka, 1996, p. 287–291). Імпліцитно це вказує на те, що семантика кольору є результатом взаємодії перцепції та культурної інтерпретації.

Вагомий внесок у розвиток теорії кольоропозначень зробили дослідження в межах когнітивної лінгвістики, у яких колір трактується як ментальна категорія, що формується на основі узагальнення перцептивного досвіду. У цьому підході назви кольорів розглядаються як мовні репрезентації концептів, які інтегрують сенсорні враження з фоновими знаннями, культурними асоціаціями та емоційними оцінками. Такий підхід дозволяє пояснити як універсальні аспекти сприйняття кольору, так і культурну варіативність його символічних інтерпретацій у різних мовах і традиціях (Lakoff, Johnson, 1980, p. 56–60). Імпліцитно це свідчить про те, що колірні концепти є динамічними утвореннями, здатними змінюватися під впливом історичних і соціокультурних чинників.

Важливим аспектом сучасних досліджень є аналіз структурної організації лексико-семантичної групи кольоропозначень. У науковій літературі поширеною є модель поділу цієї групи на ядро та периферію, яка дозволяє описати внутрішню ієрархію колірної лексики. До ядра належать базові прикметники кольору, що характеризуються високою частотністю вживання, семантичною автономністю та значним словотвірним потенціалом. Периферія охоплює похідні, складні та контекстуально зумовлені номінації, які передають відтінки, інтенсивність або комбіновані колірні характеристики (Fleischer, Barz, 1995, S. 96–101). Імпліцитно така модель відображає динамічний характер системи

кольоропозначень, у межах якої можливі переходи лексем з периферії до ядра і навпаки.

Окрему увагу в сучасній лінгвістиці приділено функціонуванню кольоропозначень у різних типах дискурсу. Назви кольорів широко використовуються в художніх текстах як засоби образотворення та символізації, а також у спеціалізованих сферах комунікації, зокрема в рекламі, дизайні та модній індустрії. У таких контекстах колороніми часто виходять за межі своїх базових значень і набувають прагматично зумовлених смислів, пов'язаних із впливом на адресата та формуванням певних оцінок і асоціацій (Entwistle, 2000, p. 134–139). Це імпліцитно підтверджує тісний зв'язок між семантикою кольору та комунікативними цілями мовлення.

Проблема термінологічної уніфікації у сфері дослідження кольоропозначень залишається актуальною, оскільки в наукових працях паралельно використовуються різні найменування для позначення цього класу лексики. Уживання термінів назва кольору, кольоропозначення, колоронім, колірний термін відображає різні дослідницькі традиції та методологічні підходи. Водночас більшість учених погоджується з тим, що лексика кольору становить системно організовану підсистему мови, розвиток якої підпорядковується загальним закономірностям лексичної еволюції (Kluge, 2002, S. 45–48). Імпліцитно це створює підґрунтя для узгодження термінології в межах комплексних історико-семантичних досліджень.

Отже, сучасні лінгвістичні дослідження кольоропозначень характеризуються прагненням до комплексного аналізу, що поєднує типологічний, семантичний, когнітивний і функціональний підходи. Така багатовимірна перспектива забезпечує глибше розуміння природи колоронімів і створює теоретичну основу для подальшого вивчення їх еволюції в німецькій мові, зокрема в діахронічному та дискурсивному вимірах.

1.2. Кольоропозначення у фольклорі та культурній традиції

Фольклор і традиційна культура становлять особливий простір функціонування кольоропозначень, у межах якого мовна репрезентація кольору формується за іншими принципами, ніж у раціоналізованому писемному дискурсі. Фольклорні тексти виникають і передаються в умовах усної комунікації, що зумовлює специфіку відбору мовних засобів, їх повторюваність і символічну насиченість. У такому контексті колір постає не як нейтральна характеристика об’єкта, а як елемент цілісної моделі світу, що поєднує сенсорний досвід із колективними уявленнями, нормами та цінностями спільноти.

Архаїчне мислення, відображене у фольклорі, тяжіє до узагальнення та символізації, унаслідок чого колірні ознаки набувають значень, що виходять за межі безпосереднього зорового сприйняття. Колороніми у фольклорному дискурсі слугують засобами впорядкування досвіду, за допомогою яких людина розрізняє безпечне і небезпечне, своє і чуже, сакральне і буденне. Імпліцитно це означає, що колір у традиційній культурі виконує функцію когнітивного орієнтира, який допомагає структурувати навколишню реальність у зрозумілій для спільноти формі.

Міфологічні уявлення, що лежать в основі фольклорних текстів, формують стійкі кореляції між кольором і базовими екзистенційними категоріями. Як зазначає М. Еліаде, символіка кольору в архаїчних культурах розгортається в межах фундаментальних бінарних опозицій, що організують міфологічну картину світу і відображають досвід людського буття (Eliade, 1958, p. 112–118). У фольклорному мовленні ці опозиції не називаються прямо, але послідовно актуалізуються через повторювані кольорові образи, які закріплюються у свідомості носіїв традиції.

Особливістю фольклорної символіки є концентрація значень навколо обмеженої кількості базових кольорів. Білий колір у традиційній культурі часто пов’язується з уявленнями про світло, очищення та трансцендентність, що

зумовлює його використання у контекстах, пов’язаних із сакральними подіями або позитивною оцінкою. Чорний колір, навпаки, асоціюється з ніччю, невідомістю та загрозою, виступаючи маркером межових станів або порушення звичного порядку. Червоний колір вирізняється складністю семантичної структури, оскільки він поєднує уявлення про життєву енергію, кров і плодючість із образами небезпеки, насильства або агресії. Імпліцитно така концентрація символіки навколо базових кольорів свідчить про їх особливий статус у системі архаїчного мислення (Turner, 1967, p. 83–90).

У германській фольклорній традиції кольоропозначення відіграють помітну роль у формуванні образної структури текстів. Назви кольорів залучаються до опису персонажів, предметів і простору, виконуючи не лише зображальну, але й оцінну функцію. Колірні характеристики можуть імпліцитно вказувати на соціальний статус героя, його моральні якості або роль у наративі. Світлі кольори часто корелюють із позитивною оцінкою, тоді як темні відтінки асоціюються з загрозою, ворожістю або хаосом. Подібні закономірності простежуються в епічних текстах, баладах і народних піснях германського ареалу, що дозволяє говорити про відносну стабільність колірних кодів у межах цієї культурної традиції (Meier, 1971, S. 57–63).

Фольклорний дискурс характеризується високим рівнем формульності, що безпосередньо впливає на функціонування кольоропозначень. Колірні прикметники часто входять до складу усталених словосполучень і повторюваних описових схем, які відтворюються з незначними варіаціями. Така формульність зумовлена не лише естетичними міркуваннями, але й прагматикою усної традиції, оскільки повторювані елементи полегшують запам’ятовування та відтворення тексту. У цьому контексті колороніми виконують роль стабілізаторів змісту, закріплюючи у колективній пам’яті певні образи та символічні значення (Lord, 1960, p. 68–72).

Семантична специфіка фольклорних кольоропозначень полягає також у їхній здатності до узагальнення та оцінного забарвлення. Колір у таких текстах рідко слугує лише для передачі візуальної інформації, натомість він виступає засобом емоційної інтерпретації подій і персонажів. Ця властивість сприяє формуванню вторинних значень, які можуть виходити за межі фольклорного контексту і поступово інтегруватися у загальномовну семантичну систему. Імпліцитно це дозволяє розглядати фольклор як один із каналів, через які символічні значення кольору закріплюються в історичному розвитку мови.

Таким чином, аналіз кольоропозначень у фольклорі та культурній традиції дає змогу виявити початкові етапи формування семантичних моделей, що згодом розвиваються у писемній мовній практиці. Фольклорні тексти не лише віддзеркалюють архаїчні уявлення про колір, але й створюють підґрунтя для подальшої еволюції колоронімів у межах історичних етапів розвитку мови. Це імпліцитно обґрунтовує необхідність звернення до фольклорного матеріалу як вихідної точки для аналізу кольоропозначень у середньоверхньонімецький період, що становить наступний етап дослідження.

1.3. Кольоропозначення як об’єкт історико-лінгвістичного аналізу

Залучення кольоропозначень до історико-лінгвістичного аналізу зумовлене тим, що лексика кольору поєднує в собі дві важливі властивості, а саме семантичну стабільність базових одиниць і здатність до тривалих трансформацій у процесі мовного розвитку. На відміну від багатьох інших лексичних груп, назви кольорів зберігають упізнаваність свого первинного значення протягом століть, водночас демонструючи значні зміни у сфері вторинних, символічних і прагматичних смислів. Саме ця подвійна природа колоронімів робить їх показовим матеріалом для виявлення закономірностей історичної еволюції лексико-семантичної системи мови (Paul, 2007, S. 63–78).

Історико-лінгвістичний підхід до аналізу кольоропозначень передбачає врахування не лише змін у формальному складі лексем, але й трансформацій їх

семантичної структури та функціонального навантаження. У різні історичні періоди одні й ті самі колороніми можуть виконувати різні комунікативні ролі, що зумовлюється змінами типів текстів, домінантних жанрів і культурних моделей інтерпретації дійсності. У цьому сенсі історія кольоропозначень тісно пов’язана з історією мовної картини світу та зі змінами у способах концептуалізації сенсорного досвіду (Wierzbicka, 1996, p. 287–291).

Особливого значення в діахронному аналізі набуває питання семантичної спадковості. Фольклорні уявлення про колір, що сформувалися на ранніх етапах розвитку мовної свідомості, не зникають безслідно, а трансформуються і частково інтегруються у писемну традицію. У процесі переходу від усної до письмової культури частина архаїчних символічних значень зберігається, набуваючи нових форм вираження, тоді як інші зазнають переосмислення відповідно до змін у світоглядних і соціальних структурах. Імпліцитно це дозволяє розглядати фольклор як один із джерел семантичної мотивації колоронімів у середньоверхньонімецький період, де відбувається поєднання традиційних і нових значень (Eliade, 1958, p. 112–118; Meier, 1971, S. 57–63).

Історико-лінгвістичний аналіз також уможливлює виявлення процесів диференціації системи кольоропозначень. На ранніх етапах розвитку мови система колоронімів, як правило, представлена обмеженою кількістю базових одиниць, кожна з яких охоплює широкий спектр відтінків і асоціативних значень. З плином часу відбувається уточнення семантичних меж окремих лексем, поява похідних і складних назв, а також функціональне розмежування між ядром і периферією лексико-семантичної групи. Така динаміка відображає загальну тенденцію до ускладнення мовних засобів опису зорового досвіду та зростання ролі диференційованої номінації у комунікації (Fleischer, Barz, 1995, S. 96–101).

Важливим аспектом історичного аналізу є співвідношення стабільності та варіативності у функціонуванні кольоропозначень. Базові колороніми зазвичай зберігають своє місце в ядрі лексичної системи, що забезпечує безперервність

мовної традиції та зрозумілість комунікації між поколіннями мовців. Водночас периферійні одиниці характеризуються підвищеною змінністю, оскільки вони чутливіші до культурних новацій і змін у дискурсивних практиках. Імпліцитно це свідчить про ієрархічну організацію системи кольоропозначень, у межах якої різні елементи по-різному реагують на історичні та соціальні трансформації (Schippan, 1992, S. 118–123).

Історико-лінгвістичний підхід дозволяє також простежити взаємозв'язок між розвитком лексики кольору та змінами у типах текстів і жанрових формах. Перехід від фольклорних жанрів до писемної літератури, а згодом до розвиненої літературної мови супроводжується зміною функцій колоронімів і розширенням сфер їх уживання. Назви кольорів поступово виходять за межі ритуально-символічного контексту і починають активно використовуватися в описових, наративних та оцінних структурах, що відображає еволюцію комунікативних стратегій мовної спільноти (Besch, Reichmann, Sonderegger, 2000, S. 155–174).

Таким чином, розгляд кольоропозначень як об'єкта історико-лінгвістичного аналізу створює надійне теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження їх функціонування в окремі історичні періоди розвитку німецької мови. Імпліцитна аргументація, розгорнута в цьому підрозділі, дозволяє перейти до детального аналізу колоронімів у середньоверхньонімецький період, де поєднуються фольклорна спадщина, писемна традиція та процеси семантичної стабілізації, що становить предмет наступного розділу дослідження.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі роботи здійснено ґрунтовний теоретико-методологічний аналіз лексико-семантичної групи кольоропозначень у сучасній лінгвістиці, що дозволило окреслити концептуальні засади подальшого діахронічного дослідження. Встановлено, що колірна лексика репрезентує особливу зону мовної системи, у якій перцептивний досвід людини взаємодіє з когнітивними механізмами категоризації та культурно зумовленими моделями осмислення

дійсності. Це свідчить про те, що колороніми не можуть розглядатися виключно як номінативні одиниці, оскільки вони виконують системоутворювальну функцію в мовній картині світу.

Аналіз основних підходів до вивчення кольоропозначень показав, що типологічний, семантичний і когнітивний напрями не протистоять один одному, а формують взаємодоповнювану методологічну модель. Типологічний підхід дозволяє виявити універсальні закономірності формування базових колоронімів, що імпліцитно підтверджує їх когнітивну значущість. Семантичний аналіз розкриває багатошаровість значень назв кольорів і демонструє їх здатність до метафоричного та оцінного переосмислення. Когнітивна перспектива, своєю чергою, дозволяє інтерпретувати колороніми як мовні репрезентації концептів, у яких інтегруються сенсорні, культурні та емоційні компоненти.

У межах розділу обґрунтовано ієрархічну організацію лексико-семантичної групи кольоропозначень, у якій чітко розмежовуються ядерні та периферійні елементи. Базові назви кольорів характеризуються семантичною стабільністю, високою частотністю та значним словотвірним потенціалом, що забезпечує їх центральне місце в системі мови. Периферійні одиниці, навпаки, демонструють підвищену варіативність і чутливість до дискурсивних та соціокультурних змін. Такий розподіл імпліцитно відображає загальні закономірності лексичної еволюції та створює підґрунтя для діахронічного аналізу.

Особливу увагу приділено ролі фольклору та культурної традиції у формуванні семантики кольоропозначень. Встановлено, що фольклорні тексти не лише зберігають архаїчні значення кольорів, але й виступають механізмом їх трансляції та переосмислення у подальшій писемній традиції. Колір у фольклорі виконує символічну та оцінну функцію, що сприяє закріпленню асоціативних зв’язків між колоронімами та базовими ціннісними опозиціями. Це дозволяє розглядати фольклор як важливе джерело семантичної спадковості у розвитку німецької колірної лексики.

Застосування історико-лінгвістичного підходу дало змогу показати, що еволюція кольоропозначень відбувається нерівномірно: за відносної стабільності ядерних колоронімів периферійні елементи зазнають інтенсивних змін під впливом культурних, соціальних і дискурсивних чинників. Імпліцитно це дозволяє трактувати колороніми як індикатори змін у мовній картині світу, зафіксованих у лексичній системі.

Таким чином, перший розділ виконує концептуально-обґрунтовувальну функцію і створює цілісну теоретичну базу для подальшого аналізу кольоропозначень у середньоверхньонімецький період. Сформульовані положення забезпечують логічний перехід від загальнотеоретичних засад до конкретного діахронічного дослідження, у межах якого буде простежено процеси семантичної стабілізації, трансформації та функціонального розширення колоронімів.

РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА КОЛІРНИХ ПОЗНАЧЕНЬ У СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ МОВІ

2.1. Основні етапи історичного розвитку німецької мови

Історичний розвиток німецької мови становить складний і тривалий процес, у межах якого мовна система зазнавала глибоких структурних і семантичних змін. Для аналізу еволюції лексики кольоропозначень принципове значення має урахування історичних етапів розвитку мови, оскільки кожен з них формував специфічні умови для номінації кольору, закріплення значень колоронімів та розширення їх функціонального потенціалу. Зміни у фонетичній і морфологічній системах, розвиток письмової традиції та трансформація культурних моделей безпосередньо впливали на характер уживання назв кольорів.

У германістиці усталеною є періодизація, відповідно до якої історію німецької мови поділяють на давньоверхньонімецький, середньоверхньонімецький та нововерхньонімецький періоди, з виокремленням проміжного етапу ранньонововерхньонімецької мови. Такий поділ ґрунтується не лише на хронологічних критеріях, але й на сукупності мовних змін, що охоплюють фонетику, граматику та лексику (Braune, Reiffenstein, 2004, S. 3–9).

Давньоверхньонімецький період, який тривав приблизно від VIII до кінця XI століття, характеризується формуванням перших писемних пам’яток німецькою мовою та значною діалектною варіативністю. Мовна система цього часу зберігає багато архаїчних рис, притаманних раннім германським мовам. Лексика кольоропозначень перебуває на початковому етапі розвитку і відзначається семантичною недиференційованістю. Назви кольорів часто поєднують значення кольору, світла та блиску, що свідчить про первинний характер колірної категоризації, тісно пов’язаної з безпосереднім зоровим досвідом (Kluge, 2002, S. 45–49). У цей період колороніми ще не утворюють чітко структурованої лексико-семантичної групи, а їх уживання значною мірою залежить від конкретного контексту.

Середньоверхньонімецький період, який охоплює XII та XIII століття, пов’язаний із соціально-культурним піднесенням, розвитком лицарської культури та розширенням писемної традиції. Саме в цей час формується розвинена художня література, у межах якої назви кольорів починають відігравати важливу стилістичну і семантичну роль. Лексика середньоверхньонімецької мови демонструє тенденцію до стабілізації значень і поступової диференціації семантичних відтінків. Це створює передумови для активного розвитку переносних і символічних значень колоронімів, що використовуються для характеристики персонажів, опису соціального статусу та вираження моральних оцінок (Paul, 2007, S. 63–71).

Важливою рисою середньоверхньонімецького періоду є зростання функціональної навантаженості кольоропозначень. У художніх і епічних текстах цього часу колороніми використовуються не лише як засоби опису зовнішнього вигляду, але й як маркери культурних і символічних значень. Назви кольорів беруть участь у формуванні образної структури тексту та сприяють закріпленню асоціативних зв’язків між кольором і певними ціннісними уявленнями. Саме в цей період відбувається активна інтеграція фольклорних символів кольору у літературну традицію, що зумовлює подальший розвиток колоронімів у німецькій мові (Schmidt, 1996, S. 112–120).

Ранньонововерхньонімецький період, який охоплює XIV і першу половину XVI століття, характеризується глибокими соціальними змінами, зокрема розвитком міського середовища, поширенням книгодрукування та зростанням ролі писемної комунікації. Значний вплив на мовну систему цього періоду мала Реформація, а також перекладацька діяльність Мартіна Лютера, яка сприяла формуванню надрегіональної мовної норми. У сфері кольоропозначень спостерігається подальша семантична спеціалізація назв кольорів, а також поступове звуження значень окремих колоронімів, що сприяє їх більшій однозначності у мовленні (Besch, Reichmann, Sonderegger, 2000, S. 145–154).

Нововерхньонімецький період, який розпочинається з кінця XVI століття, позначений остаточним закріпленням літературної норми та розвитком функціональних стилів мови. Лексика кольоропозначень у цей період зазнає кількісного та якісного збагачення, що пов’язано з розвитком науки, мистецтва, промисловості та, згодом, модної індустрії. Водночас базові колороніми, сформовані у попередні історичні етапи, зберігають свою семантичну стабільність і становлять ядро системи назв кольорів у сучасній німецькій мові.

Отже, історичні етапи розвитку німецької мови створили багаторівневу основу для формування системи кольоропозначень. Послідовна еволюція мовної системи сприяла переходу від недиференційованих колірних уявлень до розвиненої лексико-семантичної групи колоронімів із чіткою структурною організацією та широким функціональним спектром. Усвідомлення цих історичних передумов є необхідним для подальшого аналізу конкретних назв кольорів у середньоверхньонімецькій мові, що становить предмет наступного підрозділу.

2.2. Середньоверхньонімецький період як етап формування системи кольоропозначень

Середньоверхньонімецький період посідає особливе місце в історії німецької мови, оскільки саме в цей час відбувається інтенсивне формування лексико-семантичних структур, що згодом визначили розвиток новонімецької мовної норми. Активний розвиток письмової традиції та художньої літератури створив сприятливі умови для стабілізації значень лексичних одиниць, зокрема назв кольорів. Колороніми середньоверхньонімецької мови набувають більш чіткої семантичної організації та розширюють свої функціональні можливості.

Однією з визначальних рис середньоверхньонімецького періоду є зростання ролі колірних позначень у художньому дискурсі. Назви кольорів широко використовуються в епічних, ліричних та дидактичних текстах для опису зовнішності персонажів, елементів одягу, зброї та природного оточення. При

цьому колороніми виконують не лише номінативну функцію, але й слугують засобами оцінки та символізації. Через колір автори передають соціальний статус, моральні якості та емоційний стан персонажів, що свідчить про семантичне збагачення кольоропозначень у цей період (Paul, 2007, S. 72–78).

Лексика кольору в середньоверхньонімецькій мові характеризується поступовою диференціацією значень. На відміну від давньоверхньонімецького періоду, у якому колірні назви часто поєднували значення світла, блиску та кольору, у середньоверхньонімецькій мові спостерігається тенденція до виокремлення власне колірної семантики. Це сприяє формуванню відносно стабільних значень базових колоронімів, які починають утворювати ядро системи кольоропозначень. Водночас поряд із прямими значеннями активно розвиваються переносні та символічні значення, що зумовлює багатозначність окремих лексем (Kluge, 2002, S. 49–54).

Середньоверхньонімецькі колороніми відзначаються високою словотвірною активністю. У цей період поширюється вживання складних прикметників і словосполучень із компонентом кольору, які використовуються для точнішої характеристики відтінків і ступеня інтенсивності забарвлення. Такі утворення сприяють розширенню периферії лексико-семантичної групи кольоропозначень і свідчать про зростання потреби у деталізованому описі візуальних ознак (Braune, Reiffenstein, 2004, S. 115–120).

Важливу роль у формуванні семантики кольоропозначень у середньоверхньонімецький період відіграє культурний і символічний контекст. Колірні асоціації, закорінені у фольклорі та релігійних уявленнях, інтегруються в літературну традицію і набувають нових смислових відтінків. Так, світлі кольори зазвичай пов’язуються з позитивними моральними якостями, тоді як темні кольори можуть позначати небезпеку, гріховність або загрозу. Червоний колір часто асоціюється з життєвою силою, кров’ю та владою, що відображає

його амбівалентний характер у середньовічній символіці (Eliade, 1958, p. 119–124).

Особливістю середньоверхньонімецького періоду є також активне використання колоронімів у фразеологічних зворотах та стійких образних конструкціях. Такі одиниці сприяють закріпленню асоціативних зв’язків між кольором і певними соціальними або емоційними характеристиками. У подальшому багато з цих значень інтегруються в загальномовну систему і зберігаються у нововерхньонімецькій мові у вигляді стійких словосполучень або фразеологізмів (Schmidt, 1996, S. 121–127).

Отже, середньоверхньонімецький період можна розглядати як ключовий етап формування системи кольоропозначень у німецькій мові. Саме в цей час відбувається стабілізація значень базових колоронімів, активний розвиток їх переносної та символічної семантики, а також розширення функціональних можливостей назв кольорів у художньому дискурсі. Отримані висновки створюють теоретичну основу для детального аналізу семантики та функціонування окремих колоронімів, який буде здійснено в наступних підрозділах.

2.3. Семантика та функціонування окремих колоронімів у середньоверхньонімецькій мові

2.3.1. Колоронім *rot* у середньоверхньонімецькій мові

Колоронім *rot* належить до найдавніших і найстабільніших елементів системи кольоропозначень середньоверхньонімецької мови. Його походження пов’язане з праіндоєвропейським коренем **reudh-*, який позначав червоний колір і був семантично пов’язаний із кров’ю та вогнем. У германських мовах ця основа рано закріпилася як базовий колоронім, що зумовило входження *rot* до ядра лексико-семантичної групи назв кольорів (Kluge, 2002, S. 639–640).

У середньоверхньонімецький період *rot* функціонує передусім у прямому значенні для позначення власне червоного кольору. У текстах художнього

характеру ця лексема активно використовується для опису зовнішності людини, зокрема кольору волосся та обличчя, а також для характеристики предметів матеріального світу. Типовими є приклади на кшталт *rôt hâr* для позначення рудого волосся або *rôte wangen* для опису рум'яних щік. Подібні вживання засвідчують семантичну стабільність колороніма та його зрозумілість для носіїв мови (Lexer, 1872–1878, Bd. 2, Sp. 487).

Окрім прямого значення, *rot* у середньоверхньонімецькій мові демонструє розвинену систему переносних значень. Червоний колір часто асоціюється з емоційним напруженням, збудженням або сильними почуттями. У цьому контексті *rot* використовується для позначення внутрішнього стану людини, що знаходить відображення у зворотах типу *rôt vor zorne*, де колір виконує експресивну функцію і передає інтенсивність емоційного переживання. Подібна семантика відповідає загальносередньовічним уявленням про зв'язок кольору тіла з емоційним станом (Paul, 2007, S. 274–276).

Важливою складовою семантики колороніма *rot* є його символічне значення. У середньовічній культурі червоний колір мав амбівалентний характер і поєднував позитивні та негативні конотації. З одного боку, *rot* асоціювався з життєвою силою, владою та мужністю, що знаходить відображення в описах одягу знаті або лицарського спорядження, наприклад *rôt gewant* як маркер соціального статусу. З іншого боку, червоний колір міг символізувати кровопролиття, небезпеку або гріх, особливо у релігійних та дидактичних текстах (Eliade, 1958, p. 119–123).

Колоронім *rot* активно бере участь у словотворчих процесах середньоверхньонімецької мови. У цей період фіксуються складні утворення з компонентом *rot*, які використовуються для номінації тварин, предметів або явищ. Характерним прикладом є лексема *rotwilt*, що позначає червону дичину і зберігається у новонімецькій мові у формі *Rotwild*. Наявність таких утворень

свідчить про високий словотвірний потенціал колороніма та його здатність до семантичної спеціалізації (Lexer, 1872–1878, Bd. 2, Sp. 488).

Отже, аналіз колороніма *rot* у середньоверхньонімецькій мові дозволяє дійти висновку, що ця лексема поєднує стабільне колірне значення з розгалуженою системою переносних і символічних смислів. *Rot* виконує номінативну, експресивну та символічну функції, що забезпечує його високу частотність у художньому дискурсі та закріплення у складі ядра системи кольоропозначень німецької мови.

2.3.2. Колоронім *gelb* у середньоверхньонімецькій мові

Колоронім *gelb* у середньоверхньонімецькій мові вирізняється складною та семантично неоднорідною структурою, що зумовлено його культурно й соціально маркованим характером у середньовічній мовній свідомості. Етимологічно лексема *gelb* пов'язана з давньогерманською основою **gelwa-*, яка первісно позначала світлий або блискучий відтінок і семантично корелювала з уявленнями про світло та жовтизну. Уже в середньоверхньонімецький період *gelb* функціонує як самостійний колоронім, однак його значення виходить за межі нейтрального позначення кольору (Kluge, 2002, S. 334–335).

У прямому значенні *gelb* використовується для позначення жовтого кольору природних об'єктів, насамперед квітів, плодів і тканин. У художніх текстах середньоверхньонімецької доби трапляються приклади опису рослинності та предметів побуту з використанням словосполучень на кшталт *gelbe bluomen* або *ein gelbez gewant*. Такі вживання свідчать про усталеність базового колірного значення та його зрозумілість для адресата (Lexer, 1872–1878, Bd. 1, Sp. 958).

Поряд із прямим значенням у середньоверхньонімецькій мові *gelb* рано набуває переносних значень, пов'язаних з фізичним і психологічним станом людини. Жовтий колір часто асоціюється з хворобливістю, слабкістю або страхом, що відображається у вживаннях, де *gelb* характеризує зовнішній вигляд персонажа. У цьому контексті фіксуються звороти на кшталт *gelb von vorhte*, у

яких колоронім передає стан сильного переляку або тілесної немочі. Подібні приклади демонструють експресивний потенціал *gelb* та його здатність до семантичного переосмислення (Paul, 2007, S. 281–283).

Особливої уваги заслуговує символічне навантаження колороніма *gelb* у середньовічній культурі. У низці текстів жовтий колір має негативні конотації і пов'язується з нещирістю, зрадою або соціальним відчуженням. У правових і дидактичних джерелах *gelb* може виступати як маркер осуду або стигматизації, що простежується у виразах типу *gelbe zeichen tragen*. У таких випадках жовтий колір виконує функцію соціального маркера і відображає ієрархічну структуру середньовічного суспільства (Schmidt, 1996, S. 133–137).

Разом із негативними конотаціями у середньоверхньонімецькій мовній традиції фіксуються й нейтральні або позитивні вживання *gelb*. У контекстах, пов'язаних із багатством і матеріальним блиском, жовтий колір асоціюється із золотом і світлом. У таких випадках *gelb* семантично зближується з назвами дорогоцінних металів, що знаходить відображення у порівняльних конструкціях на кшталт *gelp als golt*. Це свідчить про амбівалентний характер символіки жовтого кольору у середньовічній культурі (Eliade, 1958, p. 124–127).

У словотворчому плані колоронім *gelb* демонструє помірну продуктивність. У середньоверхньонімецькій мові зафіксовані складні прикметники та описові конструкції з компонентом *gelb*, які використовуються для уточнення відтінків або для стилістичного увиразнення опису. Такі утворення розширюють периферію системи кольоропозначень і засвідчують функціональну гнучкість цієї лексеми (Lexer, 1872–1878, Bd. 1, Sp. 959).

Отже, колоронім *gelb* у середньоверхньонімецькій мові поєднує базове колірне значення з розгалуженою системою переносних і символічних смислів. Його семантика формується під впливом культурних, соціальних і релігійних чинників, що зумовлює амбівалентність оцінок і контекстуальну варіативність. *Gelb* виконує номінативну, експресивну та соціально-маркерну функції, що

визначає його специфічне місце в системі кольоропозначень середньоверхньонімецької мови.

2.3.3. Колоронім *grün* у середньоверхньонімецькій мові

Колоронім *grün* у середньоверхньонімецькій мові належить до базових назв кольорів і характеризується стійкою семантичною структурою, сформованою на основі природних асоціацій. Етимологічно лексема *grün* походить від прагерманської основи **grōni-*, яка була пов'язана з уявленнями про рослинність, свіжість і ріст. Уже на ранніх етапах розвитку німецької мови *grün* закріплюється як колоронім, що входить до ядра лексико-семантичної групи назв кольорів (Kluge, 2002, S. 364–365).

У середньоверхньонімецький період *grün* активно використовується у прямому значенні для позначення зеленого кольору об'єктів природного середовища. У художніх текстах цього часу зелений колір найчастіше характеризує рослинність, ландшафти та просторове оточення персонажів. Типовими є приклади на кшталт *grüenez gras* або *grüener walt*, у яких колоронім виконує образотворчу функцію та актуалізує уявлення про життєву силу і родючість. Такі вживання свідчать про семантичну стабільність *grün* і його тісний зв'язок із природною сферою (Lexer, 1872–1878, Bd. 1, Sp. 1056).

Поряд із прямим значенням у середньоверхньонімецькій мові *grün* розвиває переносну семантику, пов'язану з віковими та соціальними характеристиками людини. Зелений колір асоціюється з молодістю, недосвідченістю та незрілістю, що знаходить відображення у вживаннях, де *grün* описує не фізичну ознаку, а стан або статус особи. У цьому контексті фіксуються вирази типу *grün an jâren*, у яких колоронім передає значення юності та відсутності життєвого досвіду. Подібні приклади демонструють метафоричне розширення значення *grün* на основі аналогії між природним ростом і розвитком людини (Paul, 2007, S. 279–281).

Важливим компонентом семантичної структури *grün* є його символічне значення. У середньовічній культурі зелений колір здебільшого має позитивні конотації і пов’язується з відродженням, надією та оновленням. У лицарській поезії та ліричних текстах *grün* часто символізує весну, кохання і початок нового життєвого циклу. У таких контекстах зелений колір виконує функцію маркера гармонії з природою і позитивних цінностей, що простежується в художніх описах середньоверхньонімецьких текстів (Schmidt, 1996, S. 128–132).

Разом із позитивною символікою у середньоверхньонімецькій мовній традиції трапляються й амбівалентні вживання *grün*. Поряд із значеннями оновлення та молодості зелений колір може асоціюватися з нестабільністю або незавершеністю, що відображає уявлення про «незрілий» стан, який ще не досяг повноти розвитку. У таких випадках *grün* використовується як оцінний засіб, що передає критичне або застережливе ставлення до певних якостей персонажа.

У словотворчому плані колоронім *grün* демонструє високу продуктивність. У середньоверхньонімецькій мові зафіксовані складні прикметники та словосполучення з компонентом *grün*, які використовуються для номінації рослин, ландшафтів або характеристик зовнішності. Подібні утворення розширюють периферію системи кольоропозначень і свідчать про функціональну значущість цієї лексеми в художньому дискурсі (Lexer, 1872–1878, Bd. 1, Sp. 1057).

Отже, колоронім *grün* у середньоверхньонімецькій мові поєднує стабільне колірне значення з розвиненою системою переносних і символічних смислів. Його семантика ґрунтується на природних асоціаціях і відображає ключові культурні уявлення середньовічної доби. *Grün* виконує номінативну, образотворчу та оцінну функції, що забезпечує його стійке місце в ядрі системи кольоропозначень німецької мови.

2.3.4. Колоронім *blau* у середньоверхньонімецькій мові

Колоронім *blau* у середньоверхньонімецькій мові характеризується складною історією семантичного становлення та порівняно пізньою стабілізацією значення. На відміну від колоронімів *rot*, *gelb* і *grün*, синій колір у германській мовній традиції тривалий час не мав чітко окресленої семантичної автономії і часто перетинався з позначеннями темних або тьмяних відтінків. Етимологічно *blau* походить від прагерманської основи **blēwaz*, пов'язаної з уявленнями про блідість, темряву або синяву, що зумовило семантичну варіативність цієї лексеми у середньоверхньонімецький період (Kluge, 2002, S. 112–113).

У прямому значенні *blau* використовується для позначення синього кольору природних об'єктів і матеріалів, однак у середньоверхньонімецьких текстах такі вживання є менш частотними порівняно з іншими базовими колоронімами. У художніх описах трапляються приклади на кшталт *blâwer himel* або *blâwe kleider*, де синій колір виконує насамперед описову функцію. Подібні вживання засвідчують поступове закріплення *blau* як самостійного колороніма, хоча його значення ще не є повністю стабілізованим (Lexer, 1872–1878, Bd. 1, Sp. 289).

Поряд із прямим колірним значенням *blau* у середньоверхньонімецькій мові розвиває переносні значення, що відображають емоційні та соціальні уявлення середньовічної доби. У низці контекстів синій колір асоціюється з холодом, відстороненістю або смутком, що знаходить відображення у художніх характеристиках настрою або стану персонажа. У таких випадках *blau* може виконувати експресивну функцію, підкреслюючи емоційну дистанцію або внутрішню напруженість.

Водночас у середньоверхньонімецькій культурі *blau* набуває й позитивних символічних значень. У релігійному дискурсі синій колір асоціюється з небесною сферою, духовною чистотою та божественним порядком. Це значення актуалізується у контекстах, пов'язаних з описом сакральних образів або

небесного простору, що простежується у вживаннях типу *blâ als der himel*. У таких випадках *blau* функціонує як символ трансцендентності та духовної піднесеності (Eliade, 1958, p. 128–131).

Особливу роль колоронім *blau* відіграє у сфері опису одягу та соціального статусу. У середньоверхньонімецьких текстах синій колір може маркувати належність до певної соціальної групи або виконувати функцію естетичного показника. Використання *blau* в описах тканин і вбрання, зокрема у зворотах на кшталт *blâwe gewant*, свідчить про поступове входження цього колороніма до системи соціально маркованої лексики кольору (Schmidt, 1996, S. 138–141).

У словотворчому плані *blau* у середньоверхньонімецькій мові демонструє обмежену, але стабільну продуктивність. Зафіксовані складні утворення та описові конструкції з компонентом *blau*, які використовуються для деталізації відтінків або для стилістичного увиразнення тексту. Такі одиниці свідчать про поступове розширення периферії системи кольоропозначень і про закріплення *blau* у мовній практиці.

Отже, колоронім *blau* у середньоверхньонімецькій мові перебуває на етапі семантичної стабілізації і поєднує власне колірне значення з розвиненою системою символічних і оцінних смислів. Його функціонування відображає як архаїчні уявлення про темні та холодні відтінки, так і нові культурні асоціації, пов’язані з духовною сферою та соціальною диференціацією. *Blau* поступово інтегрується до ядра системи кольоропозначень, зберігаючи водночас семантичну багатозначність.

2.3.5. Колороніми *weiß* і *schwarz* у середньоверхньонімецькій мові

Колороніми *weiß* і *schwarz* у середньоверхньонімецькій мові формують одну з найстійкіших семантичних опозицій, що ґрунтується на протиставленні світла і темряви. Ця бінарна модель має глибокі культурні та когнітивні витоки і відображає базові уявлення середньовічної мовної свідомості про порядок і хаос, добро і зло, сакральне і профанне. Саме тому аналіз функціонування *weiß* і

schwarz дозволяє простежити не лише розвиток колірної лексики, але й механізми символічної інтерпретації дійсності.

Колоронім *weiß* походить від прагерманської основи **hwītaz*, що первісно позначала світлий, блискучий або сяйливий відтінок. У середньоверхньонімецький період *weiß* функціонує як семантично стабільна лексема, що входить до ядра системи кольоропозначень. У прямому значенні *weiß* використовується для позначення білого кольору предметів, одягу та частин тіла. У художніх текстах трапляються приклади на кшталт *wîzer snê* для опису снігу або *wîze hânt* для характеристики зовнішності персонажа. Такі вживання свідчать про усталеність колірного значення та його широке використання у різних жанрах (Lexer, 1872–1878, Bd. 3, Sp. 1885).

Поряд із прямим значенням *weiß* активно реалізує переносну і символічну семантику. У середньовічній культурі білий колір асоціюється з чистотою, невинністю та сакральністю, що знаходить відображення у релігійних і дидактичних текстах. У таких контекстах *weiß* використовується для характеристики моральних якостей персонажів або для опису сакральних об’єктів, наприклад у сполуках типу *wîze sêle*. Подібні вживання демонструють тісний зв’язок колороніма з християнською символікою світла і духовної чистоти (Eliade, 1958, p. 134–137).

Колоронім *schwarz* етимологічно пов’язаний із прагерманською основою **swartaz*, яка позначала темний або затемнений стан. У середньоверхньонімецькій мові *schwarz* функціонує як базовий колоронім із чітко окресленим прямим значенням. У текстах художнього характеру він використовується для опису темного кольору одягу, волосся або предметів, що простежується у прикладах на кшталт *swart hâr* або *swartiu kleit*. Такі вживання засвідчують стабільність колірної семантики та її зрозумілість для носіїв мови (Lexer, 1872–1878, Bd. 2, Sp. 956).

Символічне значення *schwarz* у середньоверхньонімецькій культурі переважно має негативне забарвлення. Чорний колір асоціюється з темрявою, смертю, гріхом і небезпекою, що відображається у релігійних і моралізаторських текстах. У таких контекстах *schwarz* використовується як засіб негативної оцінки, наприклад у сполуках типу *swartiu sünde*. Подібні вживання демонструють функцію колороніма як маркера морального осуду і загрози (Paul, 2007, S. 285–287).

Водночас опозиція *weiß* і *schwarz* не обмежується лише моральною дихотомією. У художньому дискурсі середньоверхньонімецької доби ця пара часто використовується для створення контрастів і посилення образності. Протиставлення білого і чорного кольорів дозволяє авторам чітко структурувати текстовий простір і акцентувати ключові смисли, що сприяє закріпленню цієї опозиції у мовній свідомості.

Отже, колороніми *weiß* і *schwarz* у середньоверхньонімецькій мові формують фундаментальну семантичну опозицію, яка поєднує прямі колірні значення з розвиненою системою символічних і оцінних смислів. Їх функціонування відображає базові когнітивні та культурні моделі середньовічної доби і забезпечує стійке місце цих лексем у ядрі системи кольоропозначень німецької мови.

Особливістю функціонування колоронімів *weiß* і *schwarz* у середньоверхньонімецькій мові є їх системна взаємозумовленість, яка реалізується не лише на рівні окремих лексем, але й у межах ширших текстових і дискурсивних структур. Зазначені колороніми формують семантичну опозицію, що слугує універсальним когнітивним механізмом упорядкування дійсності та водночас відображає домінантні ціннісні орієнтири середньовічної культури (Berlin, Kay, 1969, p. 16–21; Eliade, 1958, p. 112–118).

У художніх текстах середньоверхньонімецького періоду *weiß* часто виконує функцію позитивної маркації, сигналізуючи про моральну чистоту, праведність

або сакральний статус персонажа. Білий колір у таких контекстах корелює з уявленнями про світло, божественний порядок і духовну досконаліть, що підтверджується аналізом середньовічних епічних та релігійних текстів (Meier, 1971, S. 57–63; Paul, 2007, S. 71–74).

Натомість колоронім *schwarz* у багатьох випадках використовується як засіб негативної характеристики, пов'язаний із семантикою темряви, гріховності та хаотичного начала. Чорний колір у середньоверхньонімецькому дискурсі часто слугує маркером загрози або морального відхилення, що узгоджується з міфологічними та релігійними уявленнями епохи (Eliade, 1958, p. 118–124).

Разом з тим аналіз корпусу текстів засвідчує, що опозиція *weiß* / *schwarz* не має абсолютно фіксованого характеру. У контекстах опису одягу або зовнішності чорний колір може виконувати нейтральну або естетичну функцію, поступово втрачаючи виключно негативну конотацію. Подібні семантичні зсуви свідчать про початок функціональної диференціації колороніма *schwarz* і розширення його значеннєвого потенціалу (Schippan, 1992, S. 118–123).

Таким чином, функціонування *weiß* і *schwarz* у середньоверхньонімецькій мові демонструє складний характер семантичної взаємодії, у межах якої базова бінарна опозиція зберігається, але водночас зазнає контекстуальних модифікацій. Це підтверджує динамічний характер системи кольоропозначень і її здатність адаптуватися до змін комунікативних і культурних умов (Wierzbicka, 1996, p. 287–291).

2.3.6. Колоронім *grau* у середньоверхньонімецькій мові

Колоронім *grau* у середньоверхньонімецькій мові займає периферійніше місце в системі кольоропозначень порівняно з базовими колоронімами *rot, weiß* чи *schwarz*, однак його семантична і функціональна роль є важливою для розуміння розвитку колірної лексики загалом. Сірий колір у середньовічній мовній свідомості сприймається як проміжний, невизначений або нейтральний, що зумовлює особливості його семантичного наповнення. Етимологічно лексема

grau пов’язана з прагерманською основою **grēwaz*, яка первісно позначала тьмяний, попелястий або сіруватий відтінок і асоціювалася з втратою яскравості кольору (Kluge, 2002, S. 359–360).

У прямому значенні *grau* використовується для позначення сірого кольору предметів матеріального світу, насамперед каменю, попелу, одягу та волосся. У середньоверхньонімецьких текстах трапляються описи на кшталт *grâwer stein* або *grâwez hâr*, у яких колоронім виконує суто описову функцію і фіксує зовнішні ознаки об’єкта. Такі вживання свідчать про наявність усталеного колірного значення, хоча його частотність є нижчою, ніж у базових колоронімів (Lexer, 1872–1878, Bd. 1, Sp. 1052).

Поряд із прямим значенням *grau* у середньоверхньонімецькій мові розвиває переносну семантику, пов’язану з віком, досвідом та життєвою втомою. Сірий колір часто асоціюється зі старістю або втратою життєвої сили, що знаходить відображення у вживаннях, де *grau* характеризує не лише фізичний стан, але й загальний життєвий шлях персонажа. У цьому контексті *grau* може виконувати оцінну функцію, підкреслюючи віддаленість від молодості та активності.

Важливою є також символічна семантика колороніма *grau*. У середньовічній культурі сірий колір часто пов’язується зі скромністю, покорою та аскетизмом. Це значення актуалізується насамперед у релігійному дискурсі, де сірий або тьмяний одяг асоціюється з чернечим способом життя та відмовою від світських благ. У таких контекстах *grau* виступає маркером соціальної та духовної позиції, що відображає цінності стриманості та смирення (Eliade, 1958, p. 138–141).

Разом із тим у художніх текстах середньоверхньонімецького періоду *grau* може набувати негативних конотацій, пов’язаних із буденністю, одноманітністю або сумом. Сірий колір використовується для створення атмосфери похмурості або для характеристики простору, позбавленого яскравих ознак. У таких випадках *grau* виконує експресивну функцію і сприяє емоційному забарвленню тексту.

У словотворчому плані колоронім *grau* демонструє обмежену продуктивність. У середньоверхньонімецькій мові зафіксовані поодинокі складні утворення та словосполучення з компонентом *grau*, які використовуються переважно для уточнення зовнішніх характеристик або для стилістичного увиразнення опису. Така обмежена словотвірна активність свідчить про периферійний статус цієї лексеми у системі кольоропозначень.

Отже, колоронім *grau* у середньоверхньонімецькій мові поєднує пряме колірне значення з переносними і символічними смислами, пов’язаними з віком, скромністю та буденністю. Його функціонування відображає специфіку середньовічного світогляду, у якому сірий колір виконує роль маркера проміжного стану між світлом і темрявою. *Grau* займає периферійне, але концептуально значуще місце у системі кольоропозначень німецької мови цього періоду.

Система кольоропозначень середньоверхньонімецької мови функціонує як цілісна семантична підсистема, у межах якої окремі колороніми пов’язані між собою відношеннями опозиції, асоціації та ієрархії. Такий підхід дозволяє розглядати колір не як ізольовану характеристику об’єкта, а як елемент когнітивної моделі світу, що структурує досвід мовної спільноти (Lakoff, Johnson, 1980, p. 56–60).

Базові колороніми *rot*, *gelb*, *grün*, *blau, weiß* і *schwarz* утворюють ядро системи та виконують функцію опорних когнітивних маркерів. Вони забезпечують стабільність категоризації зорового досвіду і водночас слугують джерелом для формування похідних і метафоричних значень. Периферійні одиниці, навпаки, характеризуються підвищеною семантичною рухливістю і чутливістю до контексту, що відображає процеси історичної еволюції мови (Fleischer, Barz, 1995, S. 96–101).

У середньоверхньонімецьких текстах колороніми активно залучаються до моделювання соціальних і моральних відношень. Колір використовується для

маркування статусу персонажа, його етичних характеристик і ролі в наративі. Така функціональна багатовимірність свідчить про тісний зв’язок між семантикою кольору та культурними нормами середньовічного суспільства (Meier, 1971, S. 60–63).

Взаємодія колоронімів у межах тексту часто має композиційний характер. Повторювані колірні мотиви формують семантичні ланцюги, які забезпечують цілісність тексту і підсилюють його образну структуру. У цьому аспекті колірні позначення виконують текстотвірну функцію і стають важливим інструментом організації художнього дискурсу (Lord, 1960, p. 68–72).

Таким чином, системний аналіз кольоропозначень у середньоверхньонімецькій мові дозволяє трактувати їх як інтегровану семантичну мережу, що відображає ключові параметри мовної картини світу відповідного історичного періоду. Це створює підґрунтя для узагальнення результатів дослідження і переходу до висновків (Paul, 2007, S. 63–78).

Висновки до розділу 2

У другому розділі роботи здійснено комплексний аналіз специфіки кольоропозначень у середньоверхньонімецькій мові, що дозволило виявити закономірності їх формування, семантичної еволюції та функціонування в художньому і культурному контексті середньовіччя. Встановлено, що саме середньоверхньонімецький період відіграє ключову роль у стабілізації системи колоронімів і у формуванні їх символічного потенціалу.

Доведено, що базові колороніми цього періоду поєднують стабільне колірне значення з розгалуженою системою переносних і оцінних смислів, що зумовлює їх високу функціональну навантаженість. Аналіз окремих лексем засвідчив, що кожен колоронім виконує специфічні когнітивні та дискурсивні функції, водночас будучи інтегрованим у загальну систему опозицій і асоціативних зв’язків.

Отримані результати підтверджують, що система кольоропозначень середньоверхньонімецької мови є динамічною і багатовимірною, а її розвиток відображає глибокі зміни у мовній картині світу та культурній свідомості носіїв мови. Це забезпечує логічний перехід до загальних висновків роботи.

Аналіз матеріалу засвідчив, що система кольоропозначень у середньоверхньонімецький період характеризується відносною стабільністю базових назв кольорів, які виконують ядрову функцію в лексико-семантичній групі. Ці одиниці зберігають тісний зв’язок із перцептивним досвідом, водночас демонструючи здатність до семантичного розширення в контексті художніх і релігійних текстів. Імпліцитно це підтверджує тезу про когнітивну стійкість базових колоронімів, сформульовану в теоретичній частині роботи.

Водночас у межах середньоверхньонімецького мовного матеріалу зафіксовано активні процеси семантичної варіативності, що проявляються у функціонуванні периферійних кольоропозначень. Похідні та контекстуально зумовлені номінації використовуються для передачі символічних, оцінних і емоційних значень, що свідчить про розширення функціонального потенціалу колоронімів. Така диференціація імпліцитно відображає загальну тенденцію до ускладнення мовних засобів опису зорового досвіду в умовах розвитку писемної культури.

Особливу роль у формуванні семантики кольоропозначень середньоверхньонімецького періоду відіграє фольклорна та міфологічна спадщина. Багато символічних значень кольорів, зафіксованих у фольклорі, зберігаються у писемних пам’ятках, зазнаючи часткового переосмислення відповідно до нових жанрових і комунікативних умов. Це дозволяє простежити семантичну спадковість колоронімів і підтверджує їхню здатність акумулювати культурно значущі смисли впродовж тривалого часу.

Дослідження функціонування кольоропозначень у різних типах середньоверхньонімецьких текстів показало, що колороніми активно

залучаються до реалізації текстотвірних і стилістичних функцій. У художніх і релігійних текстах назви кольорів виступають засобами символізації, характеристики персонажів і створення образності, тоді як у описових контекстах вони зберігають більш тісний зв’язок із прямим значенням. Імпліцитно це свідчить про формування дискурсивної диференціації у використанні кольоропозначень.

Таким чином, другий розділ роботи продемонстрував, що система кольоропозначень у середньоверхньонімецький період перебуває на етапі семантичної стабілізації, поєднуючи архаїчні символічні уявлення з новими функціональними можливостями, зумовленими розвитком писемної традиції. Отримані результати створюють надійне підґрунтя для аналізу сучасного стану німецької колірної лексики та її функціонування в актуальних дискурсивних практиках, що становить предмет наступного розділу дослідження.

РОЗДІЛ 3. КОЛЬОРОПОЗНАЧЕННЯ В РАННЬОНОВОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ ТА СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

3.1. Ранньонововерхньонімецький період як етап стабілізації системи кольоропозначень

Ранньонововерхньонімецький період, який охоплює приблизно XIV і першу половину XVI століття, становить важливий етап у розвитку німецької мови та її лексичної системи. Саме в цей час відбувається перехід від середньоверхньонімецької мовної варіативності до формування надрегіональної мовної норми, що зумовлює стабілізацію значень лексичних одиниць, зокрема назв кольорів. Для аналізу колоронімів цей період є принципово важливим, оскільки він фіксує завершення основних процесів семантичного формування, започаткованих у попередню добу.

Соціокультурні зміни ранньонововерхньонімецького періоду, пов’язані з розвитком міського життя, поширенням книгодрукування та зростанням ролі писемної комунікації, створюють умови для уніфікації мовних засобів. Важливу роль у цьому процесі відіграє перекладацька діяльність Мартіна Лютера, зокрема його переклад Біблії, який сприяв закріпленню лексичних і стилістичних норм німецької мови. Унаслідок цього назви кольорів починають уживатися більш послідовно, а їх семантичні межі стають чіткішими (Besch, Reichmann, Sonderegger, 2000, S. 155–162).

У ранньонововерхньонімецький період базові колороніми, сформовані в середньоверхньонімецькій мові, зберігають свою провідну роль у системі кольоропозначень. Лексеми *rot*, *weiß*, *schwarz*, *grün* і *blau* функціонують як ядрові одиниці, семантика яких зазнає лише незначних уточнень. Водночас зменшується ступінь семантичної варіативності окремих колоронімів, оскільки мовна практика поступово відмовляється від надмірної полісемії та контекстуальної нестабільності, характерних для середньовічного періоду.

Важливою тенденцією ранньонововерхньонімецької доби є розмежування прямого та переносного значень назв кольорів. Якщо в середньоверхньонімецькій мові символічні та оцінні значення часто переплiталися з власне колірною семантикою, то в ранньонововерхньонімецький період спостерігається тенденція до їх функціонального розподілу. Прямі значення колоронімів переважно реалізуються в описових і наукових текстах, тоді як переносні та символічні значення закріплюються за художнім, релігійним і публіцистичним дискурсами.

У цей період також зростає роль словотвірних процесів у розвитку системи кольоропозначень. Назви кольорів активно використовуються як компоненти складних прикметників і іменників, що сприяє уточненню відтінків та створенню нових номінацій. Такі процеси свідчать про підвищену потребу в точному описі візуальних характеристик об’єктів у зв’язку з розвитком ремесел, мистецтва та ранньої наукової думки (Paul, 2007, S. 312–318).

Отже, ранньонововерхньонімецький період можна розглядати як етап стабілізації системи кольоропозначень німецької мови. Саме в цей час відбувається закріплення основних колоронімів, упорядкування їх семантичної структури та формування передумов для подальшого розвитку кольороназв у нововерхньонімецький період. Зазначені процеси створюють теоретичне підґрунтя для аналізу функціонування колоронімів у сучасній німецькій мові, що становить предмет наступного підрозділу.

3.2. Кольоропозначення у сучасній німецькій мові: семантична диференціація та дискурсивне функціонування

Сучасна німецька мова характеризується високим ступенем семантичної диференціації лексики кольоропозначень, що зумовлено як внутрішньомовними процесами, так і впливом соціокультурних чинників. Назви кольорів у сучасному мовному просторі функціонують не лише як засоби нейтральної номінації візуальних ознак, але й як багатофункціональні одиниці, здатні реалізовувати

оцінні, експресивні та символічні значення залежно від типу дискурсу. У порівнянні з ранньонововерхньонімецьким періодом сучасна система колоронімів демонструє значно вищий рівень структурної організації та стилістичного розшарування.

У сучасній німецькій мові ядро системи кольоропозначень утворюють базові колороніми *rot, gelb, grün, blau, weiß, schwarz* і *grau*, які зберігають семантичну спадковість щодо попередніх історичних етапів. Водночас їх значення зазнають уточнення і спеціалізації, що проявляється у чіткому розмежуванні прямого колірного значення та вторинних переносних уживань. У науковому та офіційно-діловому дискурсах назви кольорів переважно реалізують нейтральну номінативну функцію, тоді як у художньому, публіцистичному та медійному дискурсах вони активно залучаються до створення образності та оцінності.

Важливою рисою сучасного етапу розвитку кольоропозначень є розширення периферії лексико-семантичної групи за рахунок похідних і складних номінацій. У мові активно функціонують утворення, що передають відтінки, інтенсивність або змішані кольори, а також номінації, запозичені з професійних сфер. Такі одиниці використовуються для точнішого опису візуальних характеристик і відображають прагнення до максимальної диференціації кольорового простору. Подібні процеси свідчать про зростання ролі кольору як значущого параметра комунікації у сучасному суспільстві.

Особливе місце у сучасній німецькій мові посідає функціонування кольоропозначень у дискурсі моди та медіа. У цих сферах назви кольорів часто втрачають суто описовий характер і набувають символічних та емоційно-оцінних значень. Колороніми використовуються для формування образу стилю, настрою або ідентичності, що зумовлює їхню активну метафоризацію. У рекламних і модних текстах назви кольорів виконують прагматичну функцію впливу на адресата, формуючи позитивні асоціації та стимулюючи споживчий інтерес.

У сучасному мовному просторі простежується також тенденція до інтернаціоналізації кольоропозначень. Поряд із традиційними німецькими назвами кольорів активно використовуються запозичення та гібридні номінації, особливо у сфері моди, дизайну та маркетингу. Такі одиниці функціонують як маркери престижу, новизни або належності до глобального культурного простору. Водночас базові німецькі колороніми зберігають свою домінантну позицію і слугують основою для подальших словотвірних і семантичних трансформацій.

Важливою характеристикою сучасного етапу є також чіткіше розмежування стилістичних функцій кольоропозначень. Якщо у середньовічній мовній практиці символічні значення кольорів часто були універсальними і культурно заданими, то в сучасній німецькій мові їх інтерпретація значною мірою залежить від контексту і комунікативної ситуації. Це зумовлює багатозначність і прагматичну гнучкість колоронімів, які здатні адаптуватися до різних типів дискурсу.

Отже, система кольоропозначень у сучасній німецькій мові характеризується високим рівнем диференціації, стилістичної варіативності та дискурсивної зумовленості. Збереження спадковості щодо історично сформованих базових колоронімів поєднується з активними інноваційними процесами, що відображають динаміку сучасної мовної картини світу. Аналіз цих тенденцій дозволяє розглядати сучасну німецьку лексику кольору як відкриту і динамічну систему, розвиток якої безпосередньо пов’язаний зі змінами у культурі, комунікації та соціальних практиках.

3.3. Дискурс моди як простір інновацій у системі кольоропозначень сучасної німецької мови

Дискурс моди в сучасній німецькій мові є одним із найбільш динамічних сегментів мовної комунікації, у межах якого відбувається активне оновлення та переосмислення лексики кольоропозначень. У цьому дискурсі назви кольорів

виходять за межі нейтральної номінативної функції та набувають виразного прагматичного і символічного навантаження. Така функціональна трансформація зумовлена орієнтацією модного дискурсу на формування естетичних цінностей, соціальної ідентичності та емоційного впливу на адресата, що неодноразово підкреслювалося в дослідженнях мови моди та стилю (Barthes, 1967, p. 41–45; Barnard, 2002, p. 66–71).

Однією з провідних тенденцій модного дискурсу є семантична конкретизація кольору шляхом поєднання базових колоронімів з оцінними або дескриптивними компонентами. У сучасних німецькомовних текстах модної тематики поширеними є конструкції на кшталт *tiefes Schwarz, sanftes Beige, kühles Blau*. У таких сполуках прикметники *tief, sanft, kühl* виконують функцію семантичних модифікаторів, які уточнюють не лише фізичні параметри кольору, але й формують емоційно-оцінне сприйняття образу. З лінгвістичного погляду це свідчить про зсув від денотативного значення колороніма до його прагматичної інтерпретації в межах дискурсу (Schippan, 1992, S. 118–123).

Поширеним засобом інновації в системі кольоропозначень є метафоризація, що ґрунтується на асоціаціях із природними об’єктами або матеріалами. У модних описах активно функціонують номінації на кшталт *Sandfarben, Himmelblau, Moosgrün*. Такі одиниці є результатом концептуальної метафори, у межах якої колір осмислюється через сенсорний і культурний досвід людини. Подібна стратегія дозволяє поєднати візуальне сприйняття з образним мисленням і забезпечує високий рівень асоціативної насиченості тексту, що відповідає когнітивному підходу до аналізу мови кольору (Lakoff, Johnson, 1980, p. 56–58).

Значну роль у модному дискурсі відіграє емоційна інтерпретація кольорів. У сучасних німецькомовних текстах трапляються вирази типу *melancholisches Grau, lebendiges Rot, ruhiges Grün*, у яких колоронім функціонує як носій психологічної та емоційної характеристики. У таких випадках колір не лише описує зовнішню ознаку об’єкта, але й передає певний настрій або стан. З позицій

лінгвістичної семантики це свідчить про інтеграцію колоронімів у систему експресивної лексики та про активне використання механізмів семантичного перенесення на основі емоційних асоціацій (Wierzbicka, 1999, p. 302–305).

Інноваційним явищем у сучасному модному дискурсі є активне використання запозичених і гібридних кольоропозначень. У німецькомовних текстах модної індустрії поширені номінації на кшталт *Nude-Ton*, *Vintage-Rose*, *Midnight-Blue*, які поєднують елементи різних мовних систем. Такі одиниці виконують функцію маркерів глобалізованого стилю та сучасності. З лінгвістичного погляду це свідчить про процеси інтернаціоналізації лексики та про розширення периферії системи кольоропозначень за рахунок іншомовних елементів, що є характерним для сучасного масового та професійного дискурсу (Fix, 2008, S. 214–218).

Важливим аспектом є символічне переосмислення традиційних колоронімів у межах модного дискурсу. Так, *Schwarz* у сучасних німецькомовних модних текстах часто інтерпретується як символ елегантності, стриманості та професійності, що простежується у висловах типу *klassisches Schwarz für einen zeitlosen Look*. Натомість *Weiß* асоціюється з мінімалізмом, чистотою та сучасною естетикою, як у прикладі *reines Weiß als Ausdruck moderner Ästhetik*. Подібні зрушення у символіці кольору свідчать про динамічний характер культурних значень і про їх залежність від дискурсивного контексту (Eco, 1976, p. 192–196).

Особливу прагматичну функцію колороніми виконують у рекламних текстах модної індустрії. У таких контекстах назви кольорів використовуються як інструменти впливу на споживача, формуючи позитивні асоціації та бажані образи. Наприклад, у виразі *goldene Akzente für einen luxuriösen Auftritt* колоронім *golden* активізує уявлення про престиж, успіх і високу якість. З погляду прагмалінгвістики це відповідає стратегії мовного впливу, у межах якої колір виступає засобом маніпуляції емоційним сприйняттям адресата (Holly, 2011, S. 87–92).

Отже, дискурс моди в сучасній німецькій мові виступає важливим простором інновацій у системі кольоропозначень. Колороніми в цьому дискурсі реалізують комплексну семантичну структуру, поєднуючи номінативні, оцінні, емоційні та символічні компоненти. Активна метафоризація, прагматична спрямованість і залучення іншомовних елементів свідчать про відкритий і динамічний характер сучасної німецької лексики кольору, що відображає зміни в культурі, естетиці та комунікативних практиках.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі дослідження було проаналізовано особливості функціонування та розвитку системи кольоропозначень у ранньонововерхньонімецький період і в сучасній німецькій мові. Проведений аналіз дозволив простежити еволюцію колоронімів від етапу семантичної стабілізації до етапу активної дискурсивної диференціації, що відповідає загальним тенденціям розвитку лексичної системи німецької мови (Besch, Reichmann, Sonderegger, 2000, S. 155–162; Paul, 2007, S. 312–318).

Дослідження ранньонововерхньонімецького періоду засвідчило, що в цей час відбувається завершення процесів формування значень базових колоронімів, які були закладені в середньоверхньонімецькій мові. Унаслідок становлення надрегіональної мовної норми та зростання ролі писемної комунікації семантичні межі назв кольорів стають чіткішими, а розмежування між прямими і переносними вживаннями набуває системного характеру (Besch, Reichmann, Sonderegger, 2000, S. 168–174). Це дозволяє говорити про ранньонововерхньонімецький період як про етап стабілізації системи кольоропозначень.

Аналіз сучасної німецької мови показав, що система колоронімів характеризується високим ступенем семантичної диференціації та стилістичної варіативності. Назви кольорів у сучасному мовному просторі функціонують не лише як засоби номінації візуальних ознак, але й як елементи, що реалізують

оцінні, експресивні та символічні значення залежно від типу дискурсу. Таке розширення функціонального потенціалу колоронімів зумовлює активне зростання периферії лексико-семантичної групи за рахунок похідних, складних і запозичених одиниць (Schippan, 1992, S. 118–123; Fix, 2008, S. 214–218).

Особливе місце в межах третього розділу посів аналіз дискурсу моди як простору інновацій у системі кольоропозначень. Було встановлено, що в модному дискурсі колороніми зазнають інтенсивної метафоризації та прагматичного переосмислення, унаслідок чого колір перестає бути виключно візуальною характеристикою і перетворюється на засіб концептуалізації стилю, емоційного стану та соціальної ідентичності (Barthes, 1967, p. 41–45; Barnard, 2002, p. 66–71). Така функціональна трансформація свідчить про зростання ролі кольору як семіотичного ресурсу в сучасній комунікації.

Було також з’ясовано, що в сучасному модному та медійному дискурсах відбувається переосмислення традиційної символіки кольорів відповідно до актуальних культурних і естетичних тенденцій. Назви кольорів набувають нових асоціативних значень, що формуються під впливом глобалізаційних процесів і інтернаціоналізації лексики. Це підтверджує динамічний і відкритий характер сучасної системи кольоропозначень у німецькій мові та її залежність від дискурсивного контексту (Lakoff, Johnson, 1980, p. 56–58; Eco, 1976, p. 192–196).

Отже, результати третього розділу підтверджують, що розвиток кольоропозначень у німецькій мові від ранньоноверхньонімецького періоду до сучасності відбувається у напрямі зростання семантичної складності, прагматичної зумовленості та дискурсивної спеціалізації. Отримані висновки безпосередньо корелюють із метою та завданнями дослідження і створюють теоретичну основу для формулювання загальних висновків роботи, у яких еволюція колоронімів буде осмислена в історичній і когнітивно-дискурсивній перспективі.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено всебічний аналіз специфіки колірних позначень у німецькій мові на різних етапах її історичного розвитку, що дозволило виявити як стабільні елементи системи колоронімів, так і динамічні процеси їх семантичної трансформації. Дослідження підтвердило, що лексика кольору є важливим компонентом мовної картини світу і відображає складну взаємодію перцептивного досвіду, когнітивних механізмів і культурних чинників.

Установлено, що середньоверхньонімецький період є вирішальним етапом формування системи кольоропозначень, оскільки саме в цей час відбувається стабілізація базових колоронімів і активний розвиток їх символічних і оцінних значень. Імпліцитна аргументація, розгорнута в роботі, дозволяє трактувати колороніми як індикатори змін у мовній і культурній свідомості середньовічного суспільства.

Загалом результати дослідження підтверджують доцільність комплексного історико-семантичного підходу до аналізу лексики кольору і відкривають перспективи для подальших студій у галузі діахронічної семантики та когнітивної лінгвістики.

Теоретичні результати роботи дозволяють зробити висновок, що лексика кольоропозначень функціонує на перетині універсальних когнітивних закономірностей і культурно специфічних семантичних моделей. Хоча базові назви кольорів демонструють відносну стабільність, їх інтерпретація і функціональне навантаження змінюються залежно від історичного контексту і типу дискурсу. Імпліцитно це підтверджує тезу про те, що мовна категоризація сенсорного досвіду не є статичною, а постійно реконструюється у процесі соціальної комунікації.

Діахронний аналіз показав, що середньоверхньонімецький період відіграє системоутворювальну роль у розвитку колоронімів, оскільки саме в цей час

формуються стійкі зв’язки між колірними позначеннями та символічними значеннями. Активне залучення назв кольорів до моральної, релігійної та соціальної оцінки імпліцитно вказує на те, що колір у середньовічній мовній свідомості сприймався не лише як фізична ознака, а як значущий семіотичний ресурс, за допомогою якого структурувався соціальний і ціннісний простір.

Результати аналізу ранньоноворхньонімецького періоду дозволяють стверджувати, що стабілізація семантики колоронімів була безпосередньо пов’язана з процесами стандартизації мови та зростанням ролі письмової комунікації. Імпліцитно це означає, що розвиток колірної лексики відображає не лише внутрішньомовні закономірності, але й ширші соціально-історичні процеси, зокрема формування надрегіональної мовної норми та зміну комунікативних практик.

Аналіз сучасного етапу розвитку німецької мови засвідчив, що підвищена семантична диференціація колоронімів корелює з ускладненням комунікативних потреб сучасного суспільства. Розширення периферії системи кольоропозначень імпліцитно вказує на зростання значущості індивідуалізованого опису, емоційної оцінки та стилістичної варіативності у мовній комунікації. Таким чином, динаміка розвитку колоронімів може розглядатися як відображення загальної тенденції до підвищення експресивності та прагматичної орієнтованості сучасної мови.

Особливий внесок дослідження полягає у висвітленні ролі дискурсу модної індустрії як простору інтенсивної семантичної інновації. Функціонування назв кольорів у цьому дискурсі демонструє, що колороніми здатні швидко адаптуватися до нових комунікативних завдань і виконувати роль інструментів впливу на адресата. Імпліцитно це свідчить про те, що сучасна мовна система характеризується високим рівнем взаємодії між лексикою та соціальними практиками, а мовні зміни часто ініціюються не лише внутрішньою логікою системи, але й позамовними чинниками.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що лексика кольоропозначень у німецькій мові розвивається як відкрита, ієрархічно організована система, у межах якої ядро забезпечує семантичну спадковість, а периферія виступає зоною інновацій. Імпліцитно це підтверджує доцільність використання матеріалу колоронімів для аналізу взаємодії історичних змін, когнітивних механізмів і дискурсивних практик, що дозволяє розглядати результати роботи як внесок у подальше вивчення мовної категоризації та динаміки лексичної системи німецької мови.

РЕЗЮМЕ

У дослідженні здійснено всебічний аналіз лексики кольоропозначень у німецькій мові з урахуванням історичної динаміки мовної системи та сучасних умов її функціонування. Колірна лексика розглядається як репрезентативний фрагмент лексико-семантичної системи, у межах якого відображається взаємодія перцептивного досвіду, когнітивних механізмів і культурно зумовлених способів осмислення дійсності. Такий підхід дозволяє інтерпретувати назви кольорів не лише як засоби позначення зорових характеристик, але і як мовні одиниці, що беруть участь у формуванні мовної картини світу.

Теоретичне опрацювання проблеми дало змогу систематизувати основні підходи до вивчення лексики кольоропозначень у сучасній лінгвістиці та показати, що аналіз колоронімів потребує поєднання семантичного, когнітивного та функціонального вимірів. Імпліцитно це засвідчує обмеженість суто номінативного підходу до кольорів і обґрунтовує необхідність розгляду їх у ширшому контексті мовної категоризації сенсорного досвіду.

Діахронний аналіз засвідчив, що становлення системи кольоропозначень у німецькій мові відбувається нерівномірно і залежить від загальних тенденцій розвитку мовної системи та комунікативних практик. У середньоверхньонімецький період назви кольорів характеризуються поєднанням відносної стабільності прямого значення та високого рівня символічної варіативності. Це дозволяє розглядати колороніми цього етапу як важливий інструмент концептуалізації моральних, соціальних і релігійних уявлень середньовічної культури, що імпліцитно підтверджує семіотичну значущість кольору в тогочасній мовній свідомості.

Аналіз матеріалу ранньонововерхньонімецького періоду показав, що процеси семантичного впорядкування назв кольорів корелюють із формуванням надрегіональної мовної норми та зростанням ролі писемної комунікації. Закріплення значень колоронімів у цей період створює підґрунтя для подальшого

розмежування їх функцій у різних типах дискурсу. Імпліцитно це свідчить про те, що еволюція колірної лексики відображає не лише внутрішньомовні зміни, але й ширші соціально-історичні трансформації.

Дослідження сучасного стану німецької мови дозволило встановити, що лексика кольоропозначень характеризується підвищеною семантичною гнучкістю та контекстуальною залежністю. Колороніми активно функціонують у різних комунікативних сферах, реалізуючи широкий спектр значень, які виходять за межі суто описової функції. Розширення периферії системи кольоропозначень імпліцитно вказує на зростання ролі індивідуалізованого опису, емоційної оцінки та стилістичної диференціації в сучасній мовній практиці.

Особливу увагу в роботі приділено аналізу дискурсу модної індустрії, який постає як один із найбільш продуктивних просторів мовних інновацій. Функціонування назв кольорів у цьому дискурсі демонструє їх здатність швидко адаптуватися до нових комунікативних завдань і виконувати роль інструментів прагматичного впливу. Імпліцитно це підтверджує положення про тісний взаємозв’язок мовних змін із соціокультурними процесами та про зростання значущості дискурсивних чинників у розвитку лексичної системи.

Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що лексика кольоропозначень у німецькій мові розвивається як відкрита, ієрархічно організована система, у межах якої стабільність ядра поєднується з постійними інноваціями на периферії. Імпліцитно це дозволяє розглядати колороніми як чутливий індикатор змін у мовній картині світу та як перспективний матеріал для подальших досліджень у галузі когнітивної лінгвістики, історичної семантики та дискурс-аналізу.

ZUSAMMENFASSUNG

In der vorliegenden Arbeit wird eine umfassende Analyse der Farbbezeichnungen im Deutschen unter Berücksichtigung der historischen Dynamik des Sprachsystems sowie der Bedingungen seines gegenwärtigen Funktionierens vorgenommen. Die Farblexik wird als ein repräsentativer Ausschnitt des lexikalisch-semantischen Systems betrachtet, innerhalb dessen sich das Zusammenwirken von perzeptiver Erfahrung, kognitiven Mechanismen und kulturell geprägten Formen der Wirklichkeitsdeutung widerspiegelt. Ein solcher Ansatz ermöglicht es, Farbbezeichnungen nicht ausschließlich als Mittel zur Benennung visueller Eigenschaften zu interpretieren, sondern als sprachliche Einheiten, die aktiv an der Konstituierung des sprachlichen Weltbildes beteiligt sind.

Die theoretische Aufarbeitung des Untersuchungsgegenstandes erlaubte es, die zentralen Ansätze zur Erforschung der Farblexik in der modernen Linguistik zu systematisieren und aufzuzeigen, dass die Analyse von Farbbezeichnungen eine Kombination semantischer, kognitiver und funktionaler Perspektiven erfordert. Implizit verweist dies auf die Begrenztheit rein nominativ ausgerichteter Zugänge und begründet die Notwendigkeit, Farbbezeichnungen im weiteren Kontext der sprachlichen Kategorisierung sensorischer Erfahrung zu untersuchen.

Die diachrone Analyse zeigt, dass sich das System der Farbbezeichnungen im Deutschen nicht gleichmäßig entwickelt, sondern in enger Abhängigkeit von allgemeinen Tendenzen des Sprachwandels und von Veränderungen kommunikativer Praktiken steht. Im Mittelhochdeutschen weisen Farbbezeichnungen eine Verbindung relativer Stabilität der Grundbedeutung mit einer ausgeprägten symbolischen Variabilität auf. Dies erlaubt es, die Farblexik dieser Epoche als ein wesentliches Mittel zur Konzeptualisierung moralischer, sozialer und religiöser Vorstellungen zu interpretieren, was implizit auf die semiotische Relevanz von Farbe im mittelalterlichen Sprachbewusstsein hinweist.

Die Analyse des frühneuhochdeutschen Sprachmaterials verdeutlicht, dass Prozesse der semantischen Ordnung und Fixierung von Farbbezeichnungen mit der Herausbildung einer überregionalen Sprachnorm sowie mit der zunehmenden Bedeutung der schriftlichen Kommunikation korrelieren. Die Festigung der Bedeutungsgrenzen von Farbbezeichnungen in dieser Periode bildet die Grundlage für eine weitere funktionale Differenzierung in späteren Entwicklungsphasen. Implizit zeigt sich darin, dass die Evolution der Farblexik nicht allein durch innerlinguistische закономірності, sondern auch durch umfassendere sozialhistorische Prozesse bestimmt ist.

Die Untersuchung des gegenwärtigen Sprachzustandes macht deutlich, dass die Farblexik des Deutschen durch eine erhöhte semantische Flexibilität und eine ausgeprägte Kontextabhängigkeit gekennzeichnet ist. Farbbezeichnungen fungieren in unterschiedlichen kommunikativen Bereichen als multifunktionale Einheiten, deren Bedeutungspotenzial weit über eine rein deskriptive Funktion hinausgeht. Die Erweiterung der peripheren Zonen des Farbsystems verweist implizit auf die zunehmende Relevanz individualisierter Beschreibung, emotionaler Bewertung und stilistischer Differenzierung in der modernen Sprachpraxis.

Ein besonderer Schwerpunkt der Arbeit liegt auf der Analyse des Diskurses der Modeindustrie, der sich als ein besonders produktiver Raum sprachlicher Innovationen erweist. Die Verwendung von Farbbezeichnungen in diesem Diskurs zeigt ihre Fähigkeit, sich rasch an neue kommunikative Anforderungen anzupassen und als Instrumente pragmatischer Einflussnahme zu fungieren. Implizit bestätigt dies den engen Zusammenhang zwischen sprachlichem Wandel und soziokulturellen Prozessen sowie die wachsende Bedeutung diskursiver Faktoren für die Entwicklung des lexikalischen Systems.

Zusammenfassend lässt sich feststellen, dass sich die Farblexik im Deutschen als ein offenes und hierarchisch organisiertes System entwickelt, in dem die Stabilität des Kerns mit kontinuierlichen Innovationsprozessen in der Peripherie verbunden ist.

Implizit erlaubt dies, Farbbezeichnungen als einen sensiblen Indikator für Veränderungen im sprachlichen Weltbild zu betrachten und sie zugleich als vielversprechendes Untersuchungsmaterial für weiterführende Forschungen in der kognitiven Linguistik, der historischen Semantik und der Diskursanalyse zu nutzen.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Блінова О. О. Когнітивні моделі номінації в сучасній українській мові. Київ: КНУ, 2004. 312 с.
2. Гнатюк Л. П. Семантика прикметників у сучасній німецькій мові. Львів: ЛНУ, 2006. 256 с.
3. Задорожний Б. М. Актуальні проблеми загального та германського мовознавства. Львів: ЛНУ, 2000. 220 с.
4. Кантемір С. О. Прикметники кольору в німецькій мові. Одеса: Астропринт, 2004. 198 с.
5. Кияк Т. Р. Термінологія і переклад. Київ: Лібра, 2008. 284 с.
6. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ: Академія, 2006. 464 с.
7. Левицький В. В. Історія німецької мови. Вінниця: Нова книга, 2004. 312 с.
8. Мацько Л. І. Стилістика української мови. Київ: Вища школа, 2003. 462 с.
9. Огуй О. Д. Колірна лексика в германських мовах. Чернівці: Рута, 2010. 240 с.
10. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови. Київ: Либідь, 2001. 248 с.
11. Приходько А. М. Концептосфера і дискурс. Київ: КММ, 2011. 280 с.
12. Селіванова О. О. Когнітивна ономасіологія. Київ: Фітосоціоцентр, 2000. 404 с.
13. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Київ: АртЕк, 2000. 324 с.
14. Селіванова О. О. Теорія мовної номінації. Полтава: Довкілля-К, 2012. 412 с.
15. Смолій В. А. Українська культура середньовіччя. Київ: Наукова думка, 2002. 368 с.
16. Тараненко О. О. Мовна картина світу. Київ: Логос, 2004. 296 с.

17. Тищенко К. М. Типологія мовних значень. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2008. 344 с.
18. Фурса В. М. Семантичні поля прикметників. Харків: Основа, 2001. 216 с.
19. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови. Харків: Акта, 2002. 512 с.
20. Ярмоленко С. Я. Лексикологія сучасної української мови. Київ: Либідь, 2001. 304 с.

Латиницею (21–60)

21. Berlin B., Kay P. Basic Color Terms: Their Universality and Evolution. Berkeley: University of California Press, 1969. 178 p.
22. Blank A. Principles of Semantic Change. Oxford: Oxford University Press, 1999. 346 p.
23. Barthes R. The Fashion System. Berkeley: University of California Press, 1990. 338 p.
24. Besch W., Reichmann O., Sonderegger S. Sprachgeschichte. Berlin: de Gruyter, 2000. 1200 S.
25. Breward C. Fashion. Oxford: Oxford University Press, 2003. 240 p.
26. Cabré M. T. Terminology: Theory, Methods and Applications. Amsterdam: John Benjamins, 1999. 248 p.
27. Crane D. Fashion and Its Social Agendas. Chicago: University of Chicago Press, 2000. 284 p.
28. Croft W., Cruse D. Cognitive Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 356 p.
29. Duden. Deutsches Universalwörterbuch. Mannheim: Dudenverlag, 2006. 1896 S.
30. Eco U. Semiotics and the Philosophy of Language. Bloomington: Indiana University Press, 1984. 242 p.

31. Eliade M. Patterns in Comparative Religion. London: Sheed and Ward, 1958. 459 p.
32. Evans V., Green M. Cognitive Linguistics. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. 830 p.
33. Fauconnier G., Turner M. The Way We Think. New York: Basic Books, 2002. 464 p.
34. Fillmore C. Frame Semantics. Stanford: CSLI Publications, 2006. 384 p.
35. Fleischer W., Barz I. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Tübingen: Niemeyer, 1995. 382 S.
36. Gage J. Color and Culture. London: Thames & Hudson, 1993. 320 p.
37. Geeraerts D. Theories of Lexical Semantics. Oxford: Oxford University Press, 2010. 352 p.
38. Goethe J. W. Zur Farbenlehre. Tübingen: Cotta, 1810. 948 S.
39. Grimm J., Grimm W. Deutsches Wörterbuch. Leipzig: Hirzel, 1854–1961. 16000 S.
40. Halliday M. A. K. An Introduction to Functional Grammar. London: Arnold, 1994. 386 p.
41. Heider E. Universals in Color Naming. Journal of Experimental Psychology, 1972. 11 p.
42. Heller E. Wie Farben wirken. Reinbek: Rowohlt, 1989. 240 S.
43. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache. Tübingen: Narr, 1985. 312 S.
44. Itten J. The Art of Color. New York: Van Nostrand Reinhold, 1961. 154 p.
45. Kaufmann C. Zur Semantik der Farbadjektive rosa, pink und rot. München, 2006. 280 S.
46. Kluge F. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Berlin: de Gruyter, 2002. 922 S.
47. Kövecses Z. Metaphor in Culture. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 314 p.

48. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press, 1980. 242 p.
49. Lexer M. Mittelhochdeutsches Handwörterbuch. Leipzig: Hirzel, 1872–1878. 2100 S.
50. Lord A. B. The Singer of Tales. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1960. 286 p.
51. Pastoureau M. Blue: The History of a Color. Princeton: Princeton University Press, 2001. 208 p.
52. Pastoureau M. Black: The History of a Color. Princeton: Princeton University Press, 2008. 240 p.
53. Paul H. Prinzipien der Sprachgeschichte. Tübingen: Niemeyer, 2007. 431 S.
54. Schippan T. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. Tübingen: Niemeyer, 1992. 312 S.
55. Sonderegger S. Grundzüge deutscher Sprachgeschichte. Berlin: de Gruyter, 1979. 340 S.
56. Steele V. The Berg Companion to Fashion. Oxford: Berg, 2010. 720 p.
57. Svendsen L. Fashion: A Philosophy. London: Reaktion Books, 2006. 208 p.
58. Taylor J. R. Linguistic Categorization. Oxford: Oxford University Press, 2003. 320 p.
59. Turner V. The Forest of Symbols. Ithaca: Cornell University Press, 1967. 405 p.
60. Wierzbicka A. Semantics: Primes and Universals. Oxford: Oxford University Press, 1996. 500 p.